

МУДРІСТЬ НАРОДНА

Фінські прислів'я та приказки

МУДРІСТЬ НАРОДНА

Збірник тридцять другий

ФІНСЬКІ ПРИСЛІВ'Я ТА ПРИКАЗКИ

Упорядкував і переклав
з фінської Олександр Завгородній

Київ
Видавництво художньої літератури
«Дніпро»
1981

ББК 82.33-6
И(Фін)
Ф60

В сборник вошли лучшие пословицы и
поговорки, отображающие жизненный
опыт финского народа.

Ф $\frac{70500-168}{M205(04)-81}$ 168.81. 4703000000

© Видавництво «Дніпро», 1981 р.

ВСТУПНЕ СЛОВО

Однією з форм художнього вияву народної мудрості є прислів'я та приказки. Влучне визначення, вдале порівняння чи стисла характеристика, злетівши з уст однієї людини, підхоплюються іншими і, вигранившись, стають широкоживаними. Виникаючи з конкретного спостереження над життям, вони абстрагуються, застосовуються для характеристики rozmaїтих явищ і фактів у переносному значенні, що розширює рамки побутування того чи іншого крилатого вислову. Фінські прислів'я та приказки, як і мудрослів'я інших народів, є органічною часткою народної мови, вони відображають найрізноманітніші сфери людського діяння. Одні з них вірно служать народним інтересам із сивої давнини, бо втілюють у собі вічні істини, дають слушні поради чи висміюють пороки; інші зі зміною соціальних умов втрачають свою актуальність, і замість них з'являються

нові — процес творення трудовим народом влучних висловів безперервний.

Серед прислів'їв та приказок, які відображають умови матеріального й духовного життя фіннів, на першому плані ті, в яких народ висловлює свою любов до рідної землі, готовність захистити її від зазіхань чужоземних загарбників. Суомі¹ — сувора північна країна, та саме таку — з безмежними лісами, численними озерами й водоспадами — люблять фінни: «Свої лани найрідніші, свої ліси наймиліші»; «В ріднім краї і каміння вклоняється».

У капіталістичному суспільстві неминуча соціальна нерівність. Споконвічний антагонізм між гнобителями і гнобленими знайшов своє відображення у народній творчості, зокрема у прислів'ях та приказках. Тяжка праця на багатіїв, злигодні, вічні борги й нестатки породили чимало висловів, де із різючою глибиною і точністю протиставляються визискувачі й визискувані, видно безперечну

¹ Суомі — так фінни називають свою землю, а себе — суомалайсет. Фінляндія — назва германського походження.

моральну вищість трудівників над ситими, пихатими панами.

Тисячоозерний край Суомі неохоче віддає свої багатства людині. Ґрунти тут бідні, клімат суворий, тяжко відвоюється у лісу чи болота кожен шмат землі під засів. Не тільки на полюванні чи риболовлі чатувала на людину небезпека — мужнім, винахідливим, упертим мав бути й селянин: «Фінн і на камені хліб виростить» — у цьому прислів'ї гордість за працелюбний і наполегливий народ.

Значне місце серед крилатих висловів займають ті, що відображають взаємини між людьми: родинні стосунки, радість і горе, гарні й ганебні вчинки. Народні дотепники дошкульно висміюють служителів церкви, вони непримиренні до нероб, брехунів, хвальків, скнар.

Про знання довколишнього світу, спостережливість і мудрість трудових людей свідчать прислів'я та приказки про природу, народні прикмети — скільки в них поезії, своєрідного глибинного бачення: «Весняна іскра — дощ».

Сила слова, всепереможність правди і ницість кривди, крилатість пісні — ще один аспект народного мудрослів'я.

У цьому збірнику прислів'я та приказки подаються в семи розділах, про тематику яких ішлося вище. У першому — «Ліпше жменя рідної землі, ніж брила чужої» — зібрано народні вислови про батьківщину, дружбу між людьми, про війну та мир; у другому — «Ліпше честь бідного, ніж золото багатого» — про моральні якості трудящої людини, її перевагу над світом визискувачів, висміяно церковників тощо; у третьому — «Робота не псує людини, якщо людина не псує роботи» — йдеться про фінського трударя, його вмільсть, нещадно тавруються ледачі; у четвертому — «Дім господаря хвалить» — прислів'я та приказки про рідну оселю, подружнє життя, виховання дітей, радість кохання і мудрість старості; у п'ятому — «Розум голови не розколе, сила плечей не зігне» — зібрано вислови про розумних і дурнів, сміливих і боягузів, скнар і заздрісників тощо; у шостому — «Природа — найкращий учитель» — розмаїті спостереження над змінами в природі, залежно від пори року, над тваринним і рослинним світом; завершує книжку розділ «Добре слово — мов осоння, лихе слово — мов крижаний вітер»,

у якому вміщено крилаті вислови про всепереможну силу народного слова, правди.

Для прислів'їв і приказок характерна надзвичайно стисла форма, яка диктує і відповідні художні засоби. Alegorія, метафора, паралелізми, порівняння, багата синоніміка, своєрідна ритміка — ось далеко не повний їх перелік. У власне фінських словах немає шиплячих звуків, що сприяє особливій мелодійності народнопоетичних висловів; при цьому часто вживаються алітерації, особливо на початку складів, рими-співзвуччя тощо. Крилаті вислови фінського народу ніби змагаються один з одним у звуковій витонченості: «Parge hiukka kun piukka» («Краще бідацтво, ніж жебрацтво»), «Puhuttu puhu, ammutu puoli» («Сказане слово, як стріла»).

Зрозуміло, що все це створює неабиякі труднощі під час перекладу. Можна передати зміст, багатство художніх засобів, а от алітерацію — часто-густо неможливо, бо вона органічно вплітається саме у тканину фінської мови, до того ж більшість крилатих висловів шліфувалася протягом століть...

Перші публікації фінських прислів'їв та приказок припадають на середину XVI століття. Виняткову роль у розвитку фінської культури відіграв основоположник фінської літератури і писемності, реформатор церкви Мікаель Агрікола (1510—1557), що 1542 року видав фінську «Абетку». Він високо цінував влучне народне слово і в своїх книжках (переважно перекладних, релігійного змісту) широко використовував його. Так, у 1553 році в одному з рукописів, писаних латиною, Агрікола зазначав, що прислів'я та приказки, «вкраплені в письмовий або усний вислів, значно підсилюють його, мов зорі, що осявають небеса, або, наче квіти й мирт, які прикрашають землю й тішать око». Діяльність Мікаеля Агріколи гідна подиву ще й тому, що на той час Суомі входила до складу Швеції (перебувала під владою завойовників 600 років), що, зрозуміло, не сприяло духовному розвитку фінського народу. Перша збірка фінських прислів'їв побачила світ 1702 року в Турку, де на той час уже були друкарня й університет. Видав її Хенрік Флорінус, який належав до прогресивної «фіннофільської» культурної течії.

Систематично фінський фольклор почали записувати наприкінці XVIII століття. Після російсько-шведської війни 1808—1809 років Суомі з певними автономними правами було приєднано до Росії. І хоч це була куца автономія, все ж Фінляндія мала тепер сприятливіші умови для свого духовного поступу. Саме в цей час починається національне пробудження, у якому чи не найактивнішу участь брали майстри красного слова. Серед них перш за все слід відзначити Яакко Ютейні (1781—1855) та Карла Акселя Готлунда (1796—1875). Обидва вони палко закликали шанувати рідне слово, захоплювалися народною творчістю. Як гімн рідній мові, і донині лунають рядки Я. Ютейні, написані 1820 року: «Мова — залізний обруч, найцінніший скарб народу; мова злютовує народ восдино». Двома роками раніше Я. Ютейні видав «Збірку фінських прислів'їв», а К. А. Готлунд у 1827—1832 роках уперше опублікував фінською мовою дві книжки альманаху «Отава» («Велика ведмедиця»), куди ввійшло майже тисяча прислів'їв та приказок з передмовою до них. Одним з творів, який пов'язав фінську літературу зі світовою, став епос «Кале-

вала» — це дивовижне спільне творіння карельського і фінського народів, що складається з чудових рун. 1835 року цей шедевр побачив світ у записі видатного фольклориста, лексикографа, лікаря Еліаса Леннрота (1802—1884), якого Максим Горький назвав «геніальним народним поетом». Вислови з цієї книжки широко побутують серед фінського народу. 1901 року відомий український мовознавець Б. К. Тимченко майстерно переклав «Калевалу».

Руни, які й склали епос, Е. Леннрот записав у глухому карельському селі від Архипа Перттунена — а це понад чотири тисячі рядків! І має рацію доктор філологічних наук Ейно Карху, коли пише: «Вшановуючи пам'ять Архипа Перттунена, громадськість Карелії віддавала данину глибокої поваги і всім невідомим народним поетам — селянам, мисливцям, рибалкам, — які, живучи простим життям, створили велику поезію, що чарує нащадків»¹.

¹ Карху Э. В краю «Калевалы». М., 1974, с. 9.

Окрім «Калевали», що й донині справляє неабиякий вплив на літературу, музику, образотворче мистецтво народу Суомі, Е. Леннрот зібрав і видав «Фінські народні прислів'я» (1842) і «Фінські загадки» (1844).

У ХІХ сторіччі вийшло ще кілька збірок фінських прислів'їв та приказок. Одна з найповніших — книга філолога й літературного критика Августа Алквіста (1826—1889), яка вийшла друком 1869-го і перевидана 1929 року.

У грудні 1917 року, невдовзі після перемоги Великої Жовтневої соціалістичної революції, В. І. Ленін підписав декрет про надання Фінляндії державної незалежності. Це, безперечно, сприяло розвитку економічного, політичного та культурного життя країни. Один з прикладів — незрівнянно ширша популяризація народної творчості: в ХХ столітті вже видано близько 40 збірок прислів'їв та приказок, досліджень про них, це набагато більше, ніж за весь час існування фінської писемності.

До джерела народного мудрослів'я не раз припадали майстри красного письменства — як класики, так і сучасні.

Приміром, як уміло вкраплює в тканину всесвітньовідомого роману «Семеро братів» народні крилаті вислови Алексіс Ківі (1834—1872), основоположник фінської художньої прози та драматургії: «Воля і скелю довбас», «Такий чистенький і тепленький, ніби щойно знесене яєчко», «Пастори та чиновники зі своїми книгами й протоколами — це злі духи». Традиції А. Ківі гідно продовжили Ю.-Х. Еркко (1849—1906), Ю. Ахо (1861—1921), сучасні літератори Вяйне Лінна, Ельві Сінерво, Мартті Ларні, Марія-Лена Міккола, Пааво Рінтала... Так, у романі «Тут, під Північною зіркою...», який заслужено називають енциклопедією життя фінського селянина, Вяйне Лінна дає блискучі зразки гумору, часто гіркого й нещадного, мов саме життя, користуючись приказками та прислів'ями: «Місяць — сонце торпаря»¹, «Як у мішках, так і в кишках», «Хоч скільки роби, всього не переробиш».

¹ Т о р п а р — безземельний селянин (фін.).

У популяризації фольклору велику роль відіграють Хельсінкський університет і Товариство фінської літератури, засноване 1831 року. У фольклорному архіві товариства — одному з найбагатших у світі — тільки прислів'їв та приказок з варіантами у картотеці півмільйона! З 1908-го по 1950 рік товариство видало 33 томи фольклорних матеріалів під назвою «Прадавня поезія фінського народу».

Окрім фундаментального видання «Приказки фінського народу» (1953) Р. Е. Нірві та Л. Хакулінена, з'являються окремими збірками «Приказки Хяме», «Приказки Саво», записані в провінціях. Праці професора Матті Куусі з питань фольклору здобули міжнародне визнання, а одна з упорядкованих ним книжок — збірка кишенькового формату «Словник мудрості» (1969) — вже витримала чотири видання.

При впорядкуванні цього збірника використано такі видання: «Збірник фінських прислів'їв» (1929), «Словник мудрості» (1969) і «Прислів'я» (1978); в останньому (упорядники Карі Лаукканен і Пекка Хакаміес) вміщено майже 16 тисяч влучних народних висловів.

Ця книжка фінських прислів'їв та приказок — перша ластівка у виданні їх українською мовою. Тож хай буде вона доброю провісницею дальшого зміцнення взаємин з нашим дружнім північним сусідом — країною Суомі.

Олександр ЗАВГОРОДНІЙ

**Ліпше жменя рідної землі,
ніж брила чужої**

**Краще в себе в ріднім краї
з черевика воду пити,
як в землі чужій далекій
мед із чари золотої *.**

○

**Ріднизна — суниці,
чужизна — чорниці.**

○

**Краще свій хліб з остюками,
ніж чужий пшеничний.**

○

Тисячоозерний край — Суомі.

* Зірочками позначено крилаті вислови з епосу «Калевала». Вони цитуються за виданням: Калевала. К., 1928.

У Фінляндії царює сосна,
а княжить ялина.

○

Суомі — бідна земля,
ледарів не прогодує.

○

Темний ліс — моя країна,
на піску моя оселя;
вітер править за багаття,
дощик лазнею буває *.

○

Хоч Швеція багатша,
та Фінляндія миліша.

○

Швидше вовк послухається людину,
ніж саволаксець ¹.

○

Саволаксець не повірить,
доки не помацає.

○

Який птах, така й пісня;
яка земля, такий і звичай.

¹ Житель провінції Саво.

Не за годину Турку збудовано ¹.

о

Із будь-якого села
дорога в Турку приведе.

о

Оулу ² — фінське, Торніо ³ —
шведське, та між собою схожі.

о

Поклоняйся тій ялині,
під котрою живеш.

о

У ріднім краї і каміння вклоняється.

о

Свої лани найрідніші,
свої ліси наймиліші.

о

Світ великий, та вдома тепліше.

¹ Колишня столиця Фінляндії. Нині — місто-побратим Ленінграда.

² Портове місто в Фінляндії.

³ Портове місто в Швеції.

**Хто рідну землю любить,
того вона й береже.**

о

Серед людей — не в темнім лісі.

о

Самотнє дерево вітру боїться.

о

**Двоє пройдуть — вузенький слід,
один — зовсім не видно.**

о

Без помочі, мов без даху.

о

Удвох і на ведмедя можна йти.

о

**Допоможи людині,
коли вона йде на гору, а не з гори.**

о

**Іхати вниз — помічників ого-го,
а вгору — нікого!**

о

Гуртом і ведмедя валять.

*** * ***

У мирі жити, мов плесом пливти.

○

Мир — землі окраса.

○

Радість — дочка миру.

○

Мир не має ціни.

○

У миру завжди повні щоки.

○

Краще бідний мир, ніж сита сварка.

○

Мир гроші перемагає.

○

**Коли мир на землі,
то й хата велика.**

○

Мир додає хліба.

Війна руйнує, мир будує.

○

Замінімо меч на рало!

○

Що війна здобуває, те й з'їдає.

○

**Хто весло проміняв на меч,
той од меча й загине.**

○

Сварка породжує війну.

○

**Краще мирна розлука,
ніж неприязне спілкування.**

○

**Краще вербовий костур,
ніж золотий меч.**

○

Не давай божевільному меча в руки.

○

Б'ються не піхвами.

Батіг війни важкий.

°

У війни очей нема.

°

Війна тихо не приходить.

САПА, СОКИРА, МОЛОТ

БРАТЯ КОВЕ ВАТЕТВО

**Ліпше честь бідного,
ніж золото багатого**

**Бідний має право на сльози,
багатий — на забави.**

○

**Бідний віддасть і останнє,
а багатий — ні крихти.**

○

**Бідняк багатієві,
мов порошок в оці.**

○

**Багатій не відає,
що шепочуть біднякові губи.**

○

**Доброта не вбереже від голодної
смерті, зло довго світом нудить.**

○

Смерть біднякові на радість.

**Всі пани — у пеклі,
селяни — на небі.**

○

**Рідко вовк перед вівцею
звертає з дороги.**

○

**Бідний їсть, що має,
багатий — що забажає.**

○

**Бідний у багатого заговорить
і то крізь сльози.**

○

**Бідний трудиться і в пеклі:
все підкладає дрова під казани,
де киплять багатії.**

○

**Багатія завидки беруть,
коли в бідняка щоки пашать.**

○

**Багатому досадно,
коли в бідного гарний кінь.**

У багатого пачосів доволі,
коли бідні нарядуть.

о

Ліпше в солдатах, ніж у наймитах.

о

Чи фенрик ¹ пан, чи сорока птах?

о

Краще бути багатим бідняком,
ніж бідним багатієм.

о

Тоді бідний бідніє,
коли багатий багатіє.

о

Як багатій занедужа — чуток-чуток,
як бідар помре — ні півслівця.

о

Порядність — окраса бідняка.

о

Бідняка ім'я красить.

¹ Ф е н р и к — молодший лейтенант
(Фін.).

**І біднякові потрібні вогонь,
вода і світло.**

○

**Сапа, сокира, молоток —
біднякове багатство.**

○

Місяць — сонце торпаря.

○

Убога хатина погоду чує.

○

**Простягни руку бідному:
його рука тепла.**

○

Бідняк низенький і на пеньку.

○

**Кіт служить біднякові, собака —
наймитові, кошени — наймичці.**

○

**Бідному рідко вклоняються,
хіба що жартома.**

○

Бідняків голос недовго чути.

Краще поганяти, ніж на собі тягти.

○

**Зі своїм батогом та чужим конем
версти короткі.**

○

**Небо — бідняків дах, дорога —
підлога.**

○

Діти — біднякове багатство.

○

**Води та вітру в бідняка
по саму зав'язку.**

○

На голому пес одежі не пошматує.

○

**У двох нема турбот:
у наймита і в вола.**

○

**Бідний сподівається на смерть,
каліка — на мандрівку.**

○

Жебракові до речей байдуже.

Краще бідацтво, ніж жебрацтво.

°

Я пан і ти пан, кому ж торбу нести?

°

**Жебракові багато не треба:
дорога попереду, костур у руці.**

°

**Ні з того ні з сього
нещасний жебрати не стане.**

°

**За пазухою в жебрака хліба
не шукай!**

°

**Різдво і біднякові, масниця
і жебракові.**

°

Торба — жебраків паспорт.

°

Ліпше своя торба, ніж чужий мішок.

°

Старий моряк — новий жебрак.

**Пани жирують,
а наймити гарують.**

°

**Легко паном жити,
але важко голову вберегти.**

°

**Що пан, що кіт:
обидва випещені та вгодовані.**

°

**Пан без посади —
мов собака без хвоста.**

°

**Коли багатії сваряться,
біднякам спокій.**

°

Коса трави не жаліє.

°

**Вівсом підманюють,
острогами підганяють.**

°

Що багатший, то скупіший.

**Багатій приховує багатство,
бідному злиднів не приховати.**

о

У селян — кекрі¹, у панів — різдво.

о

**У селянина — шапка, у купця —
капельох, у короля — корона.**

о

Король від недороду не вмере.

о

Спитай, звідкіля золото в короля!

о

Хто багатіє, той короля хвалить.

о

І кішка королеві в очі дивиться.

о

**У Фінляндії троє панів:
губернатор, настоятель і ганчірник.**

¹ К е к р і — урочисте відзначення закінчення польових робіт у фіннів на початку листопада.

Розлігся, мов губернатор!

°

**Дай боже тільки чути про короля,
але ніколи його не бачити.**

°

**Якщо з сина нічого путнього
не вийде, то хоч у королі подасться.**

°

У корони руки суворі й довгі віжки.

°

Діло — як піде, закон — як поверне.

°

**Власті сильні,
та Вяйнямейнен¹ теж владика.**

* * *

Голод — найкращий кухар.

°

Голод і вовчєня вити навчить.

¹ Вяйнямейнен — головний герой карело-фінського епосу «Калевала».

**Якщо двоє бідних без кінця
сваритимуться, то прийде голод
і доконає обох.**

о

Бідняцький стіл вузький.

о

**Так наймит сапає,
як господар годує.**

о

**Молоко і каша — їжа багатія,
салака і хліб — торпаря.**

о

**Солоне й густе —
біднякові ласощі.**

о

**Такий убогий дім,
що миші з голодудохнуть.**

о

**Увесь хліб у животі,
вся одежина — на собі.**

•

**Матимеш п'ять ремесел —
у шість разів більше голодуватимеш.**

З гордих голод шкуру здирає.

°

**Що більше в бідняка ремесел,
то більше страждає від голоду.**

°

Голодному ні сну, ні радості.

°

Голод — додаток до дармового хліба.

°

Голод несе розлад в діло.

°

**П'ятеро голодних лежать,
шостому ніде сісти.**

°

**Краще раз наїстися,
ніж повсякчас голодувати.**

°

Голодний і зайця з'їсть.

°

**Літо скороминує, голод
нетерплячий.**

Бідняк і від сирівцю п'яніє.

○

Тоді бідняк багатий, коли ситий.

○

**Біднякові аби прохарчуватися,
багатісві — щоб не вмерти.**

○

Голод навчить лопаря¹ полювати.

○

**Біднякове дитя харчами
не перебирає.**

○

Голодному не до сміху.

○

Голод — бідняків приятель.

○

**Якщо голод у хліві,
то голод і в хаті.**

○

Голод і ледачого квапить.

¹ Народність північної Фінляндії.

Голод і сон — біднякові ласощі.

о

**Багато смачного на світі,
та не в бідняковім казані.**

о

Біднякова закуска під скоринкою.

о

**У бідного хліб не пліснявів,
молоко не скисає.**

о

Сіль — біднякова закуска.

о

Останній шматочок найсолодший.

о

Холод і голод — непрохані гості.

о

Голодний вовк на стрілу біжить.

* * *

**У бідняковому гаманці щастя
не почує.**

**У нікудишнього робітника
і платні — мов кіт наплакав.**

○

Яка робота, така й плата.

○

Погана робота обходиться дорожче.

○

У безгрошів'я всякий товар дорогий.

○

**Сидітимеш сиднем —
багатство протринькаєш.**

○

**Панська розкіш із бідняцьких
податків.**

○

У пана грошей — мов сміття.

○

**Повний гаманець на воді
не втримається.**

○

**Гроші на свій бік
і закон схилять.**

**Заборонив старий Вайнямейнен
золоту вклонятись,
перед сріблом схилятись.**

○

**Золото місяцем не буде,
із срібла не вийде сонця *.**

○

**І в Америці золота
не гребтимеш лопатою.**

○

**Із гаманцем на шиї нікого
не вішають.**

○

Гроші змінюють душу.

○

Гроші груди випинають.

○

Гроші не мають очей.

○

Гроші — бог багатіїв.

Із пенні¹ починається марка,
із марки — тисяча.

о

Пенні — дно марки.

о

Ліпше цвях у кишені, ніж одна
марка.

о

Марка — початок мільйона.

о

З ере² і талер³ складається.

о

Ере крону береже.

о

Для баби й ере гроші.

¹ П е н н і — дрібна монета у Фінляндії,
дорівнює 1/100 фінської марки.

² Е р е — розмінна монета у скандінав-
ських країнах.

³ Т а л е р — велика срібна монета.

Борг своє поверне.

○

**Добре в борг брати,
коли чортів син розплачується.**

○

Повернутий борг забувається.

○

І старий борг завжди свіжий.

○

Живіт боргу не терпить.

○

Пес боргів не визнає.

○

Бідний і в борг недовго бере.

○

У будні давати, у свята брати.

○

**Краще порожній гаманець,
ніж позичені гроші.**

**Господарство боржника —
мов дірявий човен.**

о

У біди позичальників нема.

* * *

Біду коло воріт не очікують.

о

**Попав у біду —
і труклявою палицею веслуватимеш.**

о

**Не тоді лихо, коли хліб кінчається,
тоді мұка, коли тютюнцю нема.**

о

Біда зачіпку знайде.

о

Турбота висушує, горе чорнить.

о

Нещастя про свій прихід не сурмить.

**І великі моря відтають,
та не відтане згорьоване серце.**

○

Нещастя мудрості навчить.

○

**Із нещастя вийдеш бідним,
але мудрим.**

○

**На чужому лихові
далеко не заїдеш.**

○

Біда законів не читає.

○

**Хто біди не зазнав,
той з біди не виручить.**

○

**Біда змусить бігти бика,
утікати пастуха.**

○

Крик — брат біди.

**Бідняцький плач — за вікном,
стогін — на воротах.**

*** * ***

Двоє панів: пастор і ленсман ¹.

○

**Гарний дзвін лункий,
поганий — деренчливий.**

○

**І коні знають,
що пастори читати вміють.**

○

**Церква на одному цвяхові
не тримається.**

○

Бог знає, що людина витерпить.

¹ **Ленсман** — представник поліцейської і адміністративної влади у приміських та сільських місцевостях Швеції і Фінляндії.

**Не спробуєш —
і бог не допоможе.**

◦

Псалмами не проживеш.

◦

**Пастор читає молитви
задля своєї кишені.**

◦

**У пастора собача посада:
треба гавкати за шмат хліба.**

◦

За гроші і пастор танцює.

◦

**Без церкви жити можна,
аби млин був.**

◦

**Пастор і пастух
ніколи не голодують.**

◦

У бога не скоро випросиш.

**Бездонний,
мов пасторський лантух;
довгий, мов голодний рік.**

○

**Не пастор багато їсть,
а його діти.**

○

**Бородатий схожий на цапа,
безбородий — на пастора.**

○

**Пасторів у пеклі,
як пеньків на вирубі.**

○

**Де бог у церкві, там чорт
за капицею.**

○

**Дай чортові мізинець —
схопить усю руку.**

•

І чорт чорта облизує.

о

**Краще один старий чорт,
ніж мішок молодих.**

ОТАРЕВА ЖІНКА ЗАВШЕ

БОСА,

СІД
ИНИ

ДОВ

УЛІВ КІНЬ НЕПІДКОВ

**Робота не псує людини,
якщо людина не псує роботи**

Фінн і на камені хліб виростить.

○

З кінської волосини коня зробить.

○

Хто жито сіє, той жито і їсть.

○

**Хто в поле виходить удосвіта,
той хліба має досита.**

○

**Хлібороб від пилуки чорний,
а хліб вирощує білий.**

○

**Краще шмат хліба в radoщах,
ніж зливok золота в журбі.**

○

Хліба жартома не їдять.

**У недорід краще кусень хліба,
ніж зливок золота.**

о

Зароблений хліб смачний.

о

І крихта — хліб.

о

Від украденого хліба не поглядшаєш.

о

**Бери хліб із землі,
а не в когось із рота.**

о

**Той хвалить вівсяний хліб,
хто не куштував житнього.**

о

Покинеш роботу — і хліб кінчається.

о

**Чужий хліб гіркий,
хоч і маслом намаж.**

о

Із ячменю — квас, із жита — хліб.

Золото жовте, але жито жовтіше.

о

Полеглий ячмінь дітей прогодує.

о

Овес одягне селянина в сукно.

о

**І маленька копичка взимку
згодиться.**

о

**Часто добрий хліб зверху,
і гладка скоринка верхня *.**

о

**Хто на Туомаса ¹ без хліба,
той на різдво не матиме й крихти.**

о

**Свіжа вода — добре,
та пухкий хліб — ще краще.**

о

На полі бог — робота.

¹ Т у о м а с — 21 липня.

Плуг — найкращий провісник долі.

°

Поля не обдуриш.

°

Земля не злостива.

°

Нива брехні не терпить.

°

Орач землею не гендлює.

°

Обсіявся — хоч на паркані сиди.

°

На полі чоловік шукає щастя.

°

Рів — король лану¹.

°

**Поле без рівчаків —
як чоловік без кожуха.**

¹ У Фінляндії хліборобство неможливе без осушування.

**В поганого господаря
поле підпливає.**

°

Каміння ниві не потрібне.

°

**І кам'яниста земля родить,
і сердита жінка діло робить.**

°

**Камінь не заважає орати,
пень — хліб ростити.**

°

І біля каменя жито зросте.

°

Землі оранкою не зіпсуєш.

°

**Хай краще свиня порие восени,
ніж весною орати.**

°

Земля не дасть, якщо їй не даси.

°

У землі і черв'якові домівка.

**Як господарі поставлять щити ¹,
лани закріплюють.**

○

Гній — жир для поля.

○

Гній для селянина — мов золото.

○

Землю чесності у спадок передають.

○

**Коли робітник помирає,
робота не кінчається.**

○

**Збираєш суниці —
не раз уклонишся землиці.**

○

Хто густо сіє, той щедро жне.

○

Сівач свого щастя наперед не знає.

¹ Йдеться про снігозатримання.

Сівач заморозку не боїться.

○

Непосіяна ярина не зійде.

○

Золотий день — косареві.

○

Пан — не пан, молотник — оце пан!

○

**Зроблене влітку в холодну зиму
зігріє.**

○

Гарна робота не гине.

○

**Спритний замолоду,
швиденький на старість.**

○

**У кого ноги в гною,
у того губи в салі.**

○

**Працювати мусиш, а їж, коли
захочеш.**

Хто працює, тому вітер не завада.

°

**І на королівський бенкет
селяк свої харчі приносить.**

°

Який буде хліб, видно по сходах.

°

Вруна — ще не хліб.

°

Врун до стодоли не покладеш.

°

Мало за день, багато за тиждень.

°

Світло сміється з роботи в темряві.

°

Вранішня робота золото приносить.

°

Зранку день найдовший.

°

Ранкова мить дорожча від золота.

Ранній не запізниться.

○

Раннє готування завжди до речі.

○

Поспіх у роботі не помічник.

○

Нашвидкуруч церкви не збудуєш.

○

**Зранку день згаяв — вечерю
прогавив.**

○

**У старанного завжди є щось
на чорний день.**

○

Старання й сон перебиває.

○

Старанному і бог на підмогу.

○

**Хто багато роздумує,
той мало робить.**

**У кого мішки на возі,
той може й співати.**

°

**Спершу те змели, що до млина
привіз.**

°

Роботяща мати ростить ледарів.

°

**У працювितого мозолі від роботи,
у ледачого — від ложки.**

°

**У працювитого в полі роботи доволі,
а в базіки — два язики.**

°

**Не шукаючи, дичини не вполюєш;
не намочивши ніг, риби не зловиш.**

°

**Скирта може наснитись,
але як не працюватимеш,
то і вві сні не матимеш.**

*** * ***

Торгівля міста зводить.

○

Годує торгівля, а не риболовля.

○

**Торгувати —
мов вибоїстою дорогою їхати.**

○

Купівля продавати навчить.

○

Ліпше продавати, ніж купувати.

○

**Торговця кіньми на цвинтар
чужим конем везуть.**

○

**Гендель між двома — ляпас
третьому.**

*** * ***

**У справжнього майстра все знаряддя
гостре, а в дурня і ніж тупий.**

Уміння не обтяжує.

○

**Майстер і пісню
старанно виводить.**

○

Майстром ніхто не народжується.

○

Робота личака варта!

○

**Краще хай пастор тебе ненавидить,
аніж коваль.**

○

**Дим — у кузні, пахощі —
в гарної господині.**

○

Ковалю не вчи кувати.

○

**Не всі ковалі,
в кого очі чорні.**

○

У ковалевій хаті ножа нема.

**Із того, як тримає молот і чарку,
видно чоловіка.**

○

Поганий коваль — смерть косі.

○

**Чоботарева жінка завше боса,
ковалів кінь непідкований.**

○

Швець, знай свій копил!

○

**Не маєш шкіри, бо не швець,
не маєш полотна, бо не кравець.**

○

Столяр усміхається деревинці.

○

Поганий столяр і тріску зіпсує.

○

Навесні у теслі роботи обмаль.

○

У плотаря коня нема.

**Не вполювавши звіра, не діли
шкуру.**

○

Взявся доїти — тримай дійницю.

○

Лікар бачить, суддя слухає.

○

Сокира — ключ від лісу.

○

Чує кінь возія!

○

**Капітан на кораблі,
як бог на небі.**

○

**Нічого не трапиться з волами,
коли Пааво пасе.**

○

Що то за кухар, що й не лизне!

○

Не влучиш, коли стріли нема.

* * *

Ледареву ниву журавель угноює.

○

Ледар і влітку не засмагає.

○

**Коли ледареві робити: взимку —
віхола, влітку — не встигає, восени —
вітряно, навесні — води море!**

○

Ледар і надвечір бадьорий.

○

У ледаря ярина не росте.

○

Ледачий пітніє, коли їсть.

○

**Тоді збирається до млина,
коли висівки поїв.**

○

Ледачий на молотьбі тільки заважає.

○

У ледаря завше неврожай.

**Хто сидить,
од того щастя втікає.**

о

У ледащиці прання в суботу.

о

Згаяв день — збіднив свій вік.

о

**Робить хлівець, коли теля
знайшлося.**

о

**З нього допомоги —
хіба що вошу спіймає!**

о

Лінощів у собі не витруїш умить.

о

Ледар — злодіїв брат.

о

**Ледарство —
початок усіх нещасть.**

о

Ледареві все важке.

**Двох билинок одну на одну
не покладе!**

◦

**Дунав ледар щось зробити,
та позіхи напали.**

◦

**Ледача шкапа до будь-яких воріт
повертає.**

◦

У ледаря завжди свято.

ПОБУДУЙ ХАТУ, ПІЧ

А ПОТІМ

ПРИВОДЬ ДРУЖИНУ

Дім господаря хвалить

Своя хата завше хороша,
хай вона лиш три кути має.

○

Хата свій норов покаже.

○

Своя хата — свій закон.

○

Свій дім дорожчий від золота.

○

Краще в своєму лахмітті,
ніж у чужому сукні.

○

Вдома і вода — харч.

○

Ліпше вдома на соломі,
ніж у чужих на перині.

І убогий в своїй хаті король.

○

І жебрак удома король.

○

**Домашній хліб смачний
і з остюками.**

○

Маленький дім, зате свій.

○

І яєчко котиться в гніздо.

○

**Коли біда в хаті,
допомога в сінях.**

○

**Побудуй хату, піч,
а потім приводь дружину.**

○

**Сусідова хата горить —
твоя в небезпеці.**

○

У дорогу хати не прихопиш.

Хата з піччю завше заодно.

○

**Поставить чоловік хату —
село дасть прізвисько.**

○

Хати за день не обживеш.

○

Лазня — біднякова лікарня.

○

У лазні, як у церкві.

○

Стара лазня добре тримає пару.

○

**Лазня подорожньому дорожча
від білизни.**

○

Смаглявого милом не відмиєш.

○

Чистоту оселі видно з порога.

○

Господареве око пестить коня.

**Господар пахне конем,
господиня — домівкою.**

○

**Той обнови не має,
хто старого не доношує.**

○

І король не завжди у новому ходить.

○

**Дім без господаря —
мов кінь без хвоста.**

○

**Дім без господаря —
мов лазня без пари.**

○

**Кроки господареві
поле родючішим роблять.**

○

**Краще життя господиня, ніж ячна
пані.**

○

**Дім без хазяйки —
мов нива необгороджена.**

Господиня у воротях помітна.

○

Гарна господиня і без води зварить.

○

**У гарної господині завше
димок над хатою в'ється —
приску вона не позичає.**

○

У гарної господині тепла хата.

○

**Добре жити господині:
хліб пече собі пшеничний *.**

○

**В одному домі
дві хазяйки не вживуться.**

○

**Що хазяїн привезе додому конем,
те хазяйка винесе в пелені.**

○

**Погану господиню заморозок
біля печі застає.**

Хвали жінку зранку, а день увечері.

○

Вівця і господиня завше вдома.

○

**Поганий чоловік із сонька,
погана жінка з реготухи.**

○

**У поганого господаря човен
не просмолений.**

○

**Коли погана жінка репетує,
всье село криком повниться.**

○

Нема гірше, як лиха жінка.

○

**Вітер стихне, коли дощ лине;
жінка пересердиться,
коли розплачеться.**

○

**Східний вітер приносить дощ,
сварка — жіночі сльози.**

ЩО ОПАСИСТІША ЖІНКА

ТО ХУДІШИЙ ЧОЛОВІК

Жінка в паламарі не годиться.

◦

**Жінка померла — гине худоба,
чоловік помер — валиться хата.**

◦

**Ганебно бити коня,
ще ганебніше бити жінку.**

◦

**Погану жінку хвали,
а гарна й без похвали гарна.**

◦

Який півник, така й курочка.

◦

**Що опасистіша жінка,
то худіший чоловік.**

◦

**Роботяща дружина — корона
чоловікова.**

◦

**Чоловік без жінки —
як безхвостий вовк.**

**Неодружений чоловік — поле
без плуга.**

○

**Жінка без чоловіка —
як ворота без стовпів.**

○

**Удвох завжди гарно:
рибки у морі парами,
птахи у небі парами,
кілки в тину теж парами.**

○

Одинак довго не сміється.

○

Одному затісно, двом якраз.

○

**Корець без ручки не годиться
нікуди.**

○

**Короб сам собі вибирає
покришку.**

○

**Краще влітку без корови,
ніж на різдво без жінки.**

Весело парубкувати,
та гірко холостякувати:
без жінки й кішка не нявкає,
і діти не плачуть.

○

Рідко двоє схожі, мов дві краплі.

○

Одним жорном борошна не змелеш.

○

Гірко вдруге женитися,
втретє свататися.

○

У вдівця холодний поріг.

○

Удівцеве ложе широке.

○

Удівець — що вистигла кава.

○

Гарна кава гаряча,
а дівчина — молода.

○

Дівоче личко — для сватів.

**Стара дівка у хаті —
мов житня скирта в полі.**

○

**Дівчині у батька,
мов ягоді на родючій землі;
невістці у свекра, мов собаці
в негоду.**

○

Сором'язливість — окраса дівчини.

○

На гарне дивитися любо.

○

Вродливий усе перемагає.

○

**Сором'язливий парубок
вродливої дружини не матиме.**

○

**Весілля небавом,
тож коней придбай заздалегідь.**

○

**Дівоче ім'я коштує більше,
ніж наймичка за рік заробить.**

**Дівчина ще в колисці,
а посаг — у скрині.**

о

**Ти хвали, красуне, долю,
уродилась ти чудова *.**

о

**Дома дівчина на волі,
наче ягідка у гаї *.**

о

**Молодість — шал,
старість — мудрість.**

о

**Якщо дівчиною лається,
заміж вийде—рукам волю даватиме.**

о

Силовіць до вінця не ведуть.

о

**Жінки й сороки люблять
красуватися.**

о

**Бідний бере вродливу,
а багатий — грошовиту.**

**З гаманцем на шиї і коза заміж
вийде.**

○

**У багатія баский кінь,
у бідного — вродливий син.**

○

**Багатство кінчається,
любов минає, а краса не линяє.**

○

На пожарищі не до краси.

○

Голоду не видно, а красу — всюди.

○

**Окраса чоловіка — борода,
окраса жінки — довга коса.**

○

**Кохання збагачує більше,
ніж золото.**

○

Око — пан, душа — король.

○

Очі — тлумач серця.

**Кава без цукру
й поцілунок безбородого не смачні.**

○

**Уста не втомлюються від поцілунків,
руки — від давання.**

*** * ***

**Без батька гребінь на даху
розвалюється, без матері —
підмурівок.**

○

**Багато клопотів у господаря,
та ще більше — в матері.**

○

Що ненька співає, те й син щебече.

○

**Без матері чорний куток,
хоч і місяць сяє.**

○

**Лозина ласкава, коли ненька
хвиськає, але кривава, якщо чужий
хоч раз уперіщить.**

**Татова різка вовняна,
а мамина — шовкова.**

○

Мати ласє, батько шмагає.

○

**Краще материна лозина,
ніж чужа пшенична паляниця.**

○

Отець і ненька рідко на все життя.

○

**Якщо в батька багато горя,
то в матері ще більше.**

○

**І в натопленій лазні
без матері холодно.**

○

**Мачушині жалоці — що північний
вітер.**

○

Як вітчим, так і мачуха.

○

Дитина — дзеркало батьків.

Нарекли — то й до смерті таке ім'я.

○

**Бездітне подружжя,
як місяць без зірок.**

○

**Бездітне подружжя —
мов шафа без дверцят.**

○

**Не заводь дитини, як не маєш
колиски.**

○

У пестунчика багато імен.

○

Зозуля звеселяє ліс, дитина — хату.

○

**Гарна дитина сама несе прута,
поганій і різки не допоможуть.**

○

І королівський нащадок — дитина.

○

**Не нарікай на дитя,
поки на світ не з'явиться.**

Навчай вовчєня вити!

○

**Нема дитини, котра б не плакала,
нема полотна, що не рвалось би.**

○

**Дорослий є дорослий,
хоч і на припічку сидить.**

○

**Маленькі чоловіки є,
а бородатих дітей не стрінеш.**

○

**Хвали день увечері,
а сина — як борода виросте.**

○

Рідню і вовк має.

○

**Добрий знайомий ліпше,
ніж поганий родич.**

○

**Хвали коня на другий день після
купівлі, наречєну — на другий рік
заміжжя, зятя — на третій рік,
хлопчака — як борода виросте.**

**Найми́та рідко хвалять,
неві́стку — ніколи.**

○

Шуряк шуряком, а діло ділом.

○

**Брат боргів наробить,
небіж розплачується.**

○

**Тезко ліпший від двоюрідного
брата.**

○

Тезко тезка знаходить.

○

Родич буває гірший від вовка.

○

Незнайомого і коза хвалить.

○

**Що-що, а товаришів
дорога дасть.**

○

**Краще самотою,
ніж із поганим приятелем.**

Рідко сусіди обмінюються кіньми.

о

**Лихого сусіда матимеш —
усі закони знатимеш.**

о

Одному всі друзями бути не можуть.

* * *

Натщесерце вовка не вполюєш.

о

**Той, хто їсть кашу з хлібом,
до міста дістанеться.**

о

**Лемішка не пропаде,
коли чоловікові в живіт попаде.**

о

Посередині в каші — око.

о

Каша — харч беззубого.

о

**Каша — добра їжа,
та погано горщик мити.**

**Одного коржа з'їв, то й два
подужаєш.**

○

З'їв — добре, приберіг — ще краще.

○

Солодким не наситишся.

○

**Під скоринкою хліб випечений,
біля кістки м'ясо солодке.**

○

**Убогий рибний стіл,
найсмачніший — хлібний.**

○

Сіль — їжі честь.

○

**Риб'ячу голову — синові,
хвіст — доньці.**

○

**Не тому каша язик обпекла,
що баба сердита.**

○

Не облизуйся, поки не капне.

**Хто корцем починає,
ложкою кінчає.**

○

Що більше кухарів, то гірший суп.

○

**Ситий, та ще коли зручно всівся,—
говоритиме.**

○

**Сиродій, свіжий хліб і лазня
з парюю — наші насолоди.**

○

**У кого гороховий суп, у того
й тютюн.**

○

**На день у море,
а харчів бери на тиждень.**

○

**Молока і дома треба
до ужитку повсякчасно *.**

○

Масло ріжуть ножем, а не ралом.

**Коли на різдво без горілки,
то на Купала — без хліба.**

○

Вино звеселяє, пиво додає сили.

○

**Швидко витрачаються масло,
вино і гроші.**

○

Лише тінь живе без їжі.

○

Хліб збере гостей.

○

Господар до роботи — гість у дорогу.

○

Дві турботи у гостя — прийти і піти.

○

**Риба і гість на четвертий день
починають тхнути.**

○

Гість хати не збагатить.

Ранній гість швидко покидає дім.

○

**Отакий собака: про всяк випадок
і на гостей гавкає.**

○

**Дай притулок подорожньому,
а хліба — гостеві.**

○

**Непроханий гість — мов немита
ложка.**

○

**Коли пиво у барилі, всі в мене
гуляють, а пива немає —
всі сердяться.**

○

Аби горілка, а гості знайдуться.

○

Де-де, а біля казана люд збереться.

○

**Холодна хата, вогка лазня,
бо господиня пішла в гості.**

**Коли завітає десятеро гостей,
май сотню ковбас.**

о

**Ліпше поганенько переночувати
в гостях, аніж у лісі.**

о

У гостях ніч довга.

о

**Гість запрошений — то добре,
а некликаний — іще краще *.**

о

**Добра хата завжди має
гостю всячини багато *.**

* * *

**Дитина тягнеться до води,
старий — до вогню.**

о

«Кахи-кахи», — старечий сміх.

о

Уста старого слів на вітер не ронять.

Ніж — зуби старого.

○

Старість лиха не відверне.

○

**У людини втрати будуть,
у каменяки й пенька — ніколи.**

○

**Хвороба летом прилітає,
поволі відбуває.**

○

Хвороба приходить без стуку.

○

**І здорового смерть підкошує,
і хворий одужує.**

○

**Дві ради у хворого:
або одужати, або померти.**

○

**Плачем від смерті
не відбудешся.**

**І з-за моря можна вернутись,
та не з-під моріжка.**

○

**Строката галявина влітку,
людське життя ще строкатіше.**

○

**Красно жити —
з честю померти.**

○

У щасливого турбот обмаль.

○

Радість на землі, а не на небі.

○

Хороше приходить тихо.

○

Двох життів не проживеш.

○

**Не вбережеш ніг,
коли квапишся.**

Живе, як мокре горить.

◦

**Краще остерігатися,
ніж розкаюватися.**

**Розум голови не розколе,
сила плечей не зігне**

Від розуму голова не опухне.

°

Мудрий і в гніві не втрачає розуму.

°

Розумний здаля до берега веслує.

°

**На ведмедя дев'ятеро йдуть,
але розум один.**

°

Гроші — добре, та розум ліпше.

°

**У розумного язык,
у дурня — триндичка.**

°

І мудрий помиляється.

Розум потрібен і жебракові.

◦

Розум сяє.

◦

**Мудрість прийде, коли борода
виросте.**

◦

У великого і дар великий.

◦

**З-за спини великого
добре огризатися.**

◦

Краще мудрість, ніж сила.

◦

**У сильного й хата стоїть,
у слабкого й штани спадають.**

◦

Він не вчорашній тетерюк!

◦

**Хто питає, той не блукає;
хто озирається, той не падає.**

Обережність човна не переверне.

°

**Краще поберегтися,
ніж у біду потрапити.**

°

Обережний у воду не впаде.

°

**Краще тиждень обдумувати,
ніж тиждень не те робити.**

°

Тому, хто пробує, голови не зітнуть.

°

**Стрибай так,
щоб не втрапити в рівчак.**

°

Сумирним конем добре їхати.

°

За сумирним волом борозна рівна.

°

У гордого бика великі роги.

Почав, то заверши.

○

Воля варта людини.

○

**Із веселуна чоловік буде,
із тюхтія — ніколи.**

○

**Баба, хто без броні ходить,
той не муж, хто без сокири *.**

○

Веселу людину і бог любить.

○

**Коли тихий сердиться,
світ міняється.**

○

Чесць ходить без галасу.

○

Провина очі коле.

* * *

**Легше людину зі світу звести,
ніж од звичок відучити.**

○

**Крутиться, мов кіт біля гарячої
каші.**

○

Хитрість допомагає недовго.

○

Побував не в одному розсолі!

○

**Хто не дивиться вперед,
хай пильнує ззаду.**

○

**Грубі жорна не змелють гарного
борошна.**

○

Не кращий Пекка за Пааво.

○

Поганому погане й личить.

У лихого і смерть лиха.

○

Когось раз ошукав — себе навик.

○

**Чужого бери стільки,
скільки під повікою вміститься.**

○

**І бог сміється,
коли злодій у злодія цупить.**

○

**Злодюжку карають,
а злодюзі в ноги кланяються.**

○

За домашнім злодієм не впильнуєш.

○

У крадіїв майно не тримається.

○

**На те, що погано лежить,
злодій завше знайдеться.**

○

Повія і злодій — обоє рябов.

**Невинного ганять,
зłodія винагороджують.**

○

Зłodій на чуже косує.

○

**Хто безчесно живе,
той безчесно й помре.**

○

**Картяра рідко коли власним конем
на цвинтар везуть.**

○

В'язниця — розбійникові дім.

○

**Хто не годує пса,
той годує зłodіїв.**

○

Жадібність — корінь зла.

○

Скнарі завжди все мало й мало.

○

Скупий наїдається в гостях.

Скнарість — найбільша вада.

○

Скуний і волосину надвоє розколе.

○

**У чужих штанях добре на жар
сідати.**

○

У жаднюги і злодюги сон короткий.

○

Жадібність — зрада честі.

○

**Жадібний і окрасць хліба несе
з поля.**

○

Жадібність і мудрого під'юджує.

○

**Того не хочеться,
чого око не бачить.**

○

**Скоріше бог дасть погідну днину,
ніж лиходій позбудеться своїх
звичок.**

Лихе око зиркає потайки.

°

Лихий і з облупленого шкуру здере.

°

Погане в лихого ночівлі шукає.

°

Сердитий і вві сні бородою трясє.

°

Шмигнув, мов пес за ворота.

°

Заздрість жене рибу з моря.

°

**У заздрості торба ніколи не буває
повна.**

°

Своя похвала пахне.

°

Всяк своє хвалить.

°

І пеньок гарний, коли прикрашений.

**Хто зневажає дарунок,
той зневажає дарителя.**

○

**І клямку на своїх дверях
не впізнає!**

○

**Хто задивиться на ялину,
впаде на ялівець.**

* * *

**Вітер роздмухує вогнище,
вино — ненависть.**

○

Бог дає душу, а хміль забирає.

○

Не все до рота, що очі бачать.

○

**Закон порушується тоді,
коли суддя — п'яниця.**

○

Який глузд у пісні п'яниці!

**Якщо від пива сп'янів, то пиву
слава.**

○

**Як батько пропив коня,
то син проп'є воза.**

○

**Скільки горілки не пий,
не помудрішаєш.**

○

Горілки випив — розум — у сосняк.

○

Вино не п'ють, а смакують.

○

**Звечора гуляння, зранку дрімання —
на дім руйнування.**

○

Втрапив — із рівчака в ковбаню.

○

Із горлечка п'єш — плакатиме шия!

○

**Заборонив старий Вайнямейнен
п'яним горлати.**

**У п'яного багато витівок,
але жодної путньої.**

○

**Хто замолоду попиває,
той на старість стогне.**

○

Рівчак — пияків нічліг.

○

**Горілка не сили додає,
а сміливості.**

○

**Вино і скрипка що давніші,
то ліпші.**

*** * ***

**Один дурень питає більше,
ніж дев'ятеро розумних можуть
одповісти.**

○

Диваком добре бути, але вміючи.

○

**Коли дурний мовчить, то й він
мудрий.**

**Не набрався за життя розуму,
то й біг не дасть.**

○

**Пришелепкуватий робить,
як божевільний накаже.**

○

Дурний і з нісенітниці регоче.

○

**Дурний пан змолоду
не порозумнішає і на старість.**

○

**Дурень хвалить коня,
божевільний — сина.**

○

Дурень дурнем, хоч у ступі товчи.

○

**Дурень пишається своєю жінкою,
божевільний — конем.**

○

**Дурний так париться,
що шкура облазить.**

**Як дурень у лазні, то й муха
змерзне.**

○

**Не той дурень, хто наказує,
а той, хто дурне сповняє.**

○

Для дурня закону нема.

○

**Що в дурного в голові,
те й на язиці.**

○

**Дурний тамує спрагу кашею,
божевільний — тістом.**

○

Дурень першим козир б'є.

○

**Дурний не той, хто спокушає,
а той, хто спокушається.**

○

**Село горить —
божевільний регоче.**

Взяв дурня в човен — тримайся берега.

○

На дурневі дурні брязкальця.

○

Дурень сам себе ганить.

○

**Голова велика,
а розуму — кіт наплавав.**

○

Дурень од лозини не помудрішає.

○

Дурними пани орють.

○

У божевільного клопотів катма.

○

**Дурень і верболіз із корінням
виринає.**

○

Не давай ножа божевільному.

**Прийде дурень на базар —
купець матиме гроші.**

°

**Поле в божевільного незоране,
в пришелепкуватого — незасіяне.**

°

**Батько дурний, мати дурна,
звідкіля ж у сина розум буде?**

°

**Першого випробування боятися
негоже.**

°

**Боягуз береже голову,
а хоробрий — чоботи.**

°

Боягуз і опудала боїться.

°

Боягуз рятує свою шкуру.

°

**Слабаки і мазуни морської води
бояться.**

Боязкого добре гнати.

◦

Біжить — аж язик за поясом.

◦

**Ведмідь у лісі страшний,
переляк — ще страшніший,**

◦

**Кого бугай ганяв,
той про нього й торочить.**

Природа — найкращий учитель

Природа вчить перемагати.

°

Природа навчає мужності.

°

**Зле, коли не світить місяць,
важко жити нам без сонця *.**

°

**Молодик вигулькує звечора,
щербатий місяць — зранку.**

°

Далека дорога далеко веде.

°

Битий шлях травою не заросте.

°

У подорожі кілька поворотів буде.

Прохолодний рік — хлібний рік.

○

**Весняний дощ ростить,
осінній — губить.**

○

**У березні земля прозирає,
у квітні — буяє.**

○

Весняна негода про гарне думає.

○

**Весняна заграва продовжує зиму,
осіння — бабине літо.**

○

Весняна іскра — дощ.

○

Весняний сніг для землі — мов гній.

○

**Зима — під крилами гусака,
весна — під крилами лебедя.**

○

Зима — на різдво, літо — на Купала.

Один жайвір — ще не літо.

○

Зозуля віщує літо,
ластівка — погідну днину.

○

Зозулине «ку-ку» — хліб у стрілку.

○

Влітку проживеш і край поля.

○

Сухе літо наполовину з піску.

○

Навіть холодне літо тепліше,
ніж тепла зима.

○

Літо не буває без дощу,
зима — без морозу.

○

Восени всього удосталь,
весною — обмаль.

○

Осіння зоря — на тепло,
весняпа — на холод.

**Журавель кричить — дощ
насувається.**

◦

Споконвіку зі сходу приходить дощ.

◦

Що за ніч вимокло, за день висохне.

◦

Морошки рясно — приморозки ранні.

◦

Зима на відлигу не зважає.

◦

Лютнева відлига шкоди завдасть.

◦

Яка зима, січень покаже.

◦

**Вечірня зірниця віщує погоду,
ранкова — негоду.**

◦

Негода і на війні шкодить.

◦

Не всякі хмари приносять дощ.

**Хто спить у гарну погоду,
той веслує в негоду.**

○

**Під час зливи і в хаті
не працюється.**

○

**Налягає туман — на дощ,
розвіюється — на посуху.**

○

**Сімо¹ будує мости,
Мартті² землю сковує,
Антті³ запрягає коня,
Ніколаус⁴ прив'язує.**

○

**Коли на Паавалі⁵ ясно, уродить
рясно.**

¹ 28 жовтня.

² 10 листопада.

³ 30 листопада.

⁴ 6 грудня.

⁵ 25 січня.

Добрячий мороз на Паавалі,
трясе на стрітення ¹ —
будуть приморозки в липні.

○

На Паавалі у зими переламується
спина.

○

Добрий Фома ² приводить різдво,
непривітний Кнут ³ забирає його
з собою.

○

Матті ⁴ відчиняє снігові браму.

○

Північне сяйво про мороз знає.

○

Матті — перший весняний день.

¹ 2 лютого.

² 21 грудня.

³ 13 січня.

⁴ 24 лютого.

Напередодні травня ластівка
у жмені, на Ерккі ¹ зозуля
під пахвою.

○

На Піетарі ² гедзі кусючі.

○

Яакко ³ кидає холодний камінь
в озеро.

○

Трое красується влітку:
листя на дереві, трава на землі
та ще цвіт черемховий.

○

Повалене дерево сторч не стане.

○

В озера — вуха, у лісу — очі.

○

Що більше дерево,
то з більшим гуркотом падає.

¹ 13 травня.

² 23 червня.

³ 25 липня.

**Скоріше дерево зламається,
ніж до хмар сягне.**

◦

Соковите стебло в'яне першим.

◦

Не з усякого пня пагіння.

◦

**У лісі як гукнеш,
так і відгукнеться.**

◦

**У фінському лісі сокира спочинку
не знає.**

◦

**Шишка падає недалеко
від сосни.**

◦

Листя спадає до коріння.

◦

Не в кожному ялинику білки є.

◦

**Окраса лісу — гінкий ялиник,
окраса пісків — сосняк.**

**Повне насіння пропадає,
миршаве — проростає.**

○

**Велике дерево,
але від сокири падає.**

○

**Рубають дерево, а сусідньому
боляче.**

○

**Немає дерева без сучків,
немає м'яса без кісток.**

○

Сучкувате дерево — мов криця.

○

Гнучке дерево не зламається.

○

**Гриби — панам,
ягоди — птахам.**

○

Камінь і від горя не плаче.

○

Куди камінню поспішати!

Борвії завше у захмар'ї шугають.

○

Шмагати вітер!

○

**Стрічний вітер навіть воронів
дошкуляє.**

○

**Південно-східний вітер
рибу до казана жене, північний —
одганяє.**

○

Західний вітер небо підмітає.

○

Що небо хоче, те вітер знає.

○

Повітря дорожче від золота.

○

**Риб'яче життя знає річка,
пташині думи — вітер.**

○

**Троє випробовують чоловіка:
вогонь, залізо і вода.**

Вода — найстарша із сестер.

◦

Водоспад кригою не візьметься.

◦

У води спина гнучка.

◦

**Тоді воду цінують,
коли колодязь висохне.**

◦

Вода не ранить.

◦

Вода в колодязі не застоюється.

◦

Через річку по воду не ходять.

◦

**І з річки питимеш,
як поблизу джерела нема.**

◦

Здаля і вода смачніша.

◦

У решеті води не втримаєш.

**Краще загатити струмок,
ніж річку.**

○

Течія навіть цигана зносить.

○

Вода не кисне, мокре не горить.

○

**Старший брат — вода на світі,
менший брат води — залізо,
а вогонь — брат середульший *.**

○

Вогонь ненаситний.

○

**Вогонь гарний слуга,
але поганий господар.**

○

**Із малого велике виросте,
із іскри вогонь спалахне.**

○

Потайне болото небезпечне.

**Скоріше журавель загине,
ніж болото висохне.**

○

**Журавель гине,
коли болото висихає.**

○

**На болоті не росте каміння,
а на піску, вкритому вересом,—
журавлина.**

* * *

Море — мати й мачуха.

○

Море сліз не відчуває.

○

**Море не засмердиться,
якщо пес скраєчку лизне.**

○

І з тюленем трапляється біда в морі.

○

**Іди понад струмком — до моря
дійдеш.**

На воді сліду від човна не знайдеш.

○

Не пливи далі риби.

○

У море без весел не виходь.

○

**Не забризкавшись, моря
не перепливеш.**

○

На морі панів нема.

○

**Морем дорога пряміша,
але по землі зручніша.**

○

**Коли на морі біда,
на березі мудрагелів багато.**

○

Неспокійне море — смертельне море.

○

**На морі або золото в кишеню,
або пісок у ніздрі.**

**Не ступай на озерний лід,
коли почуєш журавлів.**

○

**Тюлень у морі не журиться —
риба завжди під боком.**

○

Маєш терпіння — риба клює.

○

На глибині риба велика.

○

**Велику рибу — на засіл,
дрібну — в казан.**

○

Миньок — не риба.

○

**М'ясо — під крилом у птаха,
риба — під боком у щуки.**

○

**На березі житимеш —
рибу матимеш.**

**Краще пліточка в діжці,
ніж щука в озері.**

°

Салака від солі не зіпсується.

°

Не купуй риби коло озера.

°

Справжня риба — йорж.

°

**На тиховодді велика риба ікру
метає.**

°

Ото риба, що здаля приносять.

°

**Із чужого перемету риби
не їдять.**

°

**Іла б кішка рибку,
якби не треба було лапок замочити!**

* * *

Кожен птах свій голос має.

°

Ластівка зігріває день.

°

**Ластівочка під крилом зозулю
приносить.**

°

Сумний ліс без зозулі.

°

**Ячмінний колос застряє
у зозулиному горлечку.**

°

Зозуля за наказом не кує.

°

**Тоді зозуля довго кує,
коли має стиглу морошку в дзьобі.**

°

У сокола і діти соколята.

В одному селі й гайвороння заодно.

**Якщо рідко бачиш птахів,
то й сорока гарна.**

○

**Жайвори й ворони разом
не літають.**

○

Коли це ворона побіліє?!

○

Де мертвечина, там і крук.

○

Восени і сойка багата.

○

**Ліпше один рябчик у руці,
ніж десяток на гілці.**

○

**Глухар, коли кльочить,
собаки не боїться.**

○

**Маленький птах —
маленьке й гніздо.**

○

Маленька пташка, а кігтики гострі.

ЧОРНА

КУРКА

БІЛЕ ЯНЦЕ

НЕСЕ

**Рання пташка чистить дзьоба,
а ледача лиш крилами змахує.**

○

**У поганого птаха
і гніздо запаскуджене.**

○

**Тоді пташина худа,
коли дітки дрібненькі.**

○

**Не злетіти птахові,
коли крила підрізані.**

○

Птах створений для лету.

○

У зграї добре летіти.

○

**Вночі літають кажани,
у сутінках — хижі птахи.**

○

Комариний писк неба сягає.

○

У старанного павука великі тенета.

Одна муха літа не робить.

○

Ведмідь — король лісу.

○

Ведмедя хворостиною не хльоскай.

○

**Не добув ведмежої шкіри —
не продавай.**

○

Ведмідь свого нападника не жаліє.

○

Найбільші ягоди у ведмежій пащі.

○

Старий лис отруєного не з'їсть.

○

Пильнувати курей лиса не ставлять.

○

Лис за собою слід замітає.

○

І старий лис потрапляє у пастку.

**Лисиця влітку не пропаде,
хіба що взимку вб'ють.**

◦

Вовк собачої смерті не оплакує.

◦

Голкою вовка не вб'єш.

◦

Вовк їсть тоді, коли має.

◦

**І шолудивою вівцею вовк
не гребує.**

◦

І вовк виє, як непереливки.

◦

Людина спить, а кріт землю риє.

◦

Слід за собою і заєць залишає.

◦

Гадюка хвостом не кусається.

*** * ***

Добрий кінь остроги відчуває.

°

Коня в дорозі не відгодуєш.

°

Не буде старий кінь рисаком.

°

Кінь без підків — як човен без весел.

°

Гарний кінь собі ціну знає.

°

**Справжнього вершника кінь
відчуває.**

°

**І сумирним конем не завжди
поправуєш.**

°

**Легко баского коня поганяти,
але важко запрягати.**

°

Кобила в стайні — лоша поряд.

**Для великого коня і хомут
найбільший.**

◦

Ледачий кінь не спітніє.

◦

**По рогах судять про корову,
по зубах — про коня.**

◦

Корова рогатою не народжується.

◦

Яка корова, таке й теля.

◦

**Ліпше корова в хліві,
ніж її шкура на жердині.**

◦

Погана корова дійницю перекидає.

◦

**Бик наздожене зайця тільки
в казані.**

◦

У вола життя воляче.

**Злющий бугай ніколи не має
великих рогів.**

о

Звук віл до комарів і до плуга.

о

Не купуй поросяти в мішку.

о

Чорна свиня і в темряві чорна.

о

Із сажа свиня родом.

о

**Свиню хоч мий, хоч вичісуй —
свинею зостанеться.**

о

Свиня навчить порося їсти.

о

**Собаці гасати,
свині в гною бабратися.**

о

Сила старого цапа в рогах.

Півень — годинник бідняка.

°

**Псаломщик співає в неділю,
а півень — увесь тиждень.**

°

Півень за наказом не кукурікне.

°

**Та курка довго не живе,
яка вдома їсть, на стороні несеться.**

°

**Двоє півнів на одній жердині
не помиряться.**

°

Чорна курка біле яйце несе.

°

Сумно пливти качці холодною водою.

°

Вчи каченя плавати!

°

І собака ласку відчуває.

Гавкучий собака не вкусить.

○

Свою рану собака залиже.

○

Крижана купіль — псові наука.

○

Спільний собака помирає на порозі.

○

Гордий пес може полатати шкуру.

○

**Хто не вибрав собаки,
той вибрав злодія.**

○

Пес на домашніх не гавкає.

○

**Собака гавканням не вкусить,
хіба що потайки гризне.**

○

Як пса годують, так він і стереже.

○

Худий пес прудкіший.

**І собака на своєму подвір'ї
чванливий.**

○

Не дратуй собаки кісткою.

○

За хліб і собака загавкає.

○

У собаки й витівки собачі.

○

**Чи довго провисить ковбаса
на собачій шиї?!**

○

Вчи собаку м'ясо їсти!

○

Сірковим очам не соромно.

○

**Що більше кішку гладиш,
то вище хвоста задирає.**

○

Кішка шкоду робить потайки.

**Та кішка нявкає,
у котрої миша в зубах.**

○

**Якби кішка стала ведмедем,
усю худобу розтерзала б.**

○

**Не довіряй кішці пильнувати
ковбасу.**

○

**Допозіхалося мишеня —
опинилося в кошачих зубах!**

○

Кішці на шию дзвіночка не вішають.

* * *

Новий день — нове щастя.

○

**Краще гарний кінець,
ніж чудовий початок.**

○

**Коли початок гарний, то й кінець
теж.**

Не хвали початку,
поки кінця не побачиш.

○

Не підганяй календаря.

○

Ліпше годину чекати,
ніж хвилину зволікати.

○

Сутінки день ковтають.

○

І золота ніч минає.

○

Хоч яка довга ніч,
а день настане.

○

У дня — очі, у ночі — вуха.

○

Що вдень на серці,
вночі насниться.

○

Сон — їжа дитини.

Сон і їжа — солодкі, робота — гірка.

○

**Обійдеш весь світ — не розбагатієш,
але помудрішаєш.**

○

Край світу далеко.

○

Час найстарший, світ найбільший.

○

**Час минає у роздумах,
день — у клопотах.**

○

У сподіванках час непомітно минає.

СКАЗАНЕ СЛОВО

ЯК СТІЛА

**Добре слово — мов осоння,
лихе слово — мов крижаний
вітер**

**Ліпше мовити одне слово,
ніж дев'ять.**

○

Мовчун усе здолає.

○

Розумний мовчить.

○

**Коли один говорить,
а другий мовчить — сварки не буде.**

○

Слухай багато, говори мало.

○

У заводія слова не переводяться.

○

У балакучого з горшка збігає.

Гавкучий пес зайця не спіймає.

○

Слухати можна й не обідавши.

○

**Краще раз побачити,
ніж шість разів почути.**

○

Багато галасу — мало вовни.

○

**Двоє фіннів без тлумача
порозуміються.**

○

Слово проростає зі слова.

○

**Про людину судять по словах,
про бика — по рогах.**

○

**Про поганого пліткують,
про хорошого співають,
а про середняка — ні слова.**

○

Добре слово не ранить.

Слово не продірявить.

°

У згоди рівні сліди.

°

Материнське слово все здолає.

°

**Костур багато земель обійде,
слово — ще більше.**

°

Немовлене слово у роті пече.

°

Слово допомагає, слово зобов'язує.

°

Що на умі, те й на язиці.

°

Сказане слово, як стріла.

°

**Білка стрибає з дерева на дерево,
слово передається з уст в уста.**

°

Уста розумні і в темряві.

**Приємні слова й жирне м'ясо
не застряють у горлі.**

○

Велемовність уст не поранить.

○

Слово гнучке.

○

Хоч одне мудре слово скажи за день.

○

**Хто не вірить слову,
той не вірить і клятві.**

○

Подумай двічі, а тоді промов слово.

○

Хоч тиждень думай, та скажи ясно.

○

Звістка палиці не потребує.

○

Язика й коваль на замок не замкне.

○

Слово на ноги не слабує.

**Сам питає, сам відповідає —
отож і заплутується.**

○

Передчасна похвала небезпечна.

○

Зі слів мосту не збудуєш.

○

**Язык не переломиться від подяки,
шия — від кивка.**

○

Пообіцяв дев'ять благ і вісім красот.

○

**Краще маленький подарунок,
ніж велика обіцянка.**

○

**Бика беруть за роги,
людину ловлять на слові.**

○

Тверде слово — чоловіча честь.

○

**Скоріше залізо переломиться,
ніж чоловік слово порушить.**

**Обіцянка — добре,
та віддача ліпше.**

○

Хто багато обіцяє, той мало дає.

○

**Про хороше говорять і пісні
співають.**

○

Гарна пісня ніколи не довга.

○

Пісня красна, що коротка *.

○

У гурті добре співати.

○

Що коротша руна, то гарніша.

○

**Не до речі в морі співи,
і співання у протоках,
співи тільки перешкода,
заважа гребні співання *.**

○

Як веслує, таку й пісеньку веде.

Течія, що в водоспаді,
усеї води не виллє;
і співець так само добрий
всіх не виспіва співанок;
краще зовсім перестати,
як порвуть на половині *.

о

Яка пісня, таке й відлуння.

о

Далеко чути пастуший ріжок,
ще далі — пастушу пісню.

* * *

Правда і в землі проросте.

о

Правди не можна заборонити.

о

Правда й у вогні не горить.

о

Правда без ніг ходить.

о

Не всяку правду можна казати.

Правда — спадок землі.

○

У брехні — половина правди.

○

**Невеличка брехня прикрашає
розмову.**

○

**Погана та слава,
яка з чорного ходу прийшла.**

○

Брехня брехнею, хоч висрібли.

○

У брехні короткі ноги.

○

Брехня до старості не доживе.

○

**Хто багато говорить, той багато
бреше.**

○

Брехун має дев'ятеро попутників.

Бреше —аж вуха воруються.

○

Коли це брехун змовкав першим?

○

У брехуна чорт в узголов'ї.

○

**Зійшлися дві баби —
не раз комусь кісточки перемиють.**

○

Рідкозубий — брехливий.

○

**Чимало треба тіста,
щоб усім роти заліпити.**

○

**Одне зле слово
переважає дев'ять добрих.**

○

Насмішка ранить серце.

○

Лукавий язик страшніший від меча.

М'ясистий язик ріже кістляву шию.

○

На язиці камінь не виросте.

○

Чавунок лає казанок, а обоє чорні.

○

Наклепник завжди нашіптує.

○

Сварка й багатіїв розоряє.

○

**У кузні, в пасторовій оселі
і в книгарні всі новини знають.**

○

**Гарна новина далеко сягає,
погана — ще далі.**

○

Злий язик шию щербить.

○

**У кого струп на губі,
в того чорт на умі.**

У лихого язик наклепника.

○

**Що то за розумака,
що на жарт гнівається.**

○

Жарт не гріє.

○

І ведмеді часом сміються.

○

Сміх продовжує вік.

○

**Порада варта чотирьох чоловіків,
розум — дев'ятьох.**

○

Краще без хліба, ніж без поради.

○

Порада на манівці не заведе.

○

**Порада — молодому,
підмога — старому.**

**Спершу чоловік учиться,
тоді на капелюх заробляє.**

○

Читає книжку — зуби болять!

○

**Кого навчання не напоумило,
той і у в'язниці не порозумнішає.**

○

Навчайся доброго, сахайся поганого.

○

Навчання — початок мудрості.

З М І С Т

- 5 Вступне слово
Олександра Завгороднього
- 18 Ліпше жменя рідної землі,
ніж брила чужої
- 26 Ліпше честь бідного,
ніж золото багатого
- 50 Робота не псує людини,
якщо людина не псує роботи
- 68 Дім господаря хвалить
- 96 Розум голови не розколе,
сила плечей не зігне
- 114 Природа — найкращий учитель
- 146 Добре слово — мов осоння,
лихе слово — мов крижаний вітер

**ФИНСКИЕ
ПОСЛОВИЦЫ И ПОГОВОРКИ**

С б о р н и к

Составление и перевод с финского
Александра Сергеевича Завгороднего

Серия «Мудрость народная»
Сборник тридцать второй

Издательство художественной
литературы «Дніпро»
(*На украинском языке*)

Редактор *О. Т. Левік*

Художник *М. І. Компанець*

Художній редактор *В. С. Мітченко*

Технічний редактор *І. О. Селезнєва*

Коректори *Г. П. Брьоменко,*
О. С. Назаренко

ІБ № 1215.

Здано до складання 10.06.81.

Підписано до друку 16.09.81.

Формат 70×108^{1/64}.

Папір друкарський № 1.

Гарнітура звичайна нова.

Друк високий.

Ум. друк. арк. 3,5.

Ум. фарб.-відб. 7,35.

Обл.-вид. арк. 2,75.

Тираж 50 000. Зам. 1-169.

Ціна 40 коп.

Видавництво художньої
літератури «Дніпро».

252601, Київ-МСП,

вул. Володимирська, 42.

Київська книжкова

фабрика «Жовтень».

252053, Київ, вул. Артема, 25.

Ф60 Фінські прислів'я та приказки: Перекл. з фін., упоряд., вст. слово О. Завгороднього.— К.: Дніпро, 1981.— 158 с.— (Мудрість народна, зб. 32).

До збірника увійшли кращі прислів'я та приказки, які відбивають життєвий досвід фінського народу.

Ф $\frac{70500-168}{M205(04)-81}$ 168.81. 4703000000

**ББК 82.33-6
И(Фін)**

